

درس دهم

درس امروز توسط یک تن از شاگردان طوری معرفی شود که جواب گوی شود.
پرسش‌های زیر باشد. در آخر سؤال‌های آتی از چند شاگرد پرسیده شود.

- ۱- امیر علی شیر نوایی که بود؟
- ۲- او را چرا ذواللسانین می‌گویند؟
- ۳- مجموع آثار او را نام ببرید.
- ۴- خمسة نوایی شامل کدام کتابهاست و به پیروی کدام شاعر معروف

سروده شده است؟

۵- محاکمة اللغتين پیرامون چه موضوعی بحث می‌کند؟ توضیح دهید.

۶- پیرامون کارنامه‌های فرهنگی و اجتماعی امیر علی شیر نوایی چه می‌دانید؟ توضیح دهید.

امیر علی شیر نوایی

امیر علی شیر نوایی در سال ۸۴۴ هـ. ق. در هرات متولد شد. او در چهار ساله گی تعلیمات ابتدایی خود را آغاز و در ده ساله گی به شعرسرایی پرداخت و به دو زبان ترکی و دری شعر می‌سرود و بدین مناسبت به شاعر ذواللسانین معروف است. خود او در باب اشعار ترکی و دری خویش قطعه‌یی دارد که شایسته ذکر است:

معنی شیرین و رنگینم به ترکی بی حد است
فارسی هم لعل و دُرهای ثمین گر بنگری
گویا در راست بازار سخن بگشوده ام
زانکه باشد اغنیا این نقدها را مشتری
زین دکان‌ها هر گدا کالا کجا خواهد خرید
یک طرف دکان قنادی و یک سو زرگری
علی شیر نوایی شاعر، ادیب، مؤرخ، موسیقی‌دان، وزیر دانشمند، کاردان و از جمله
اعیان دوره تیموریان هرات بود. وی از ترکان چغتایی بود و نیاکانش در دستگاه
تیموریان هرات حرمت و حشمت فراوان کسب کرده بودند. نوایی در مشهد، توس
هرات و ماوراءالنهر به خواندن علوم متداول عصر خود از جمله عروض، قرائت، فقه
و نحو پرداخت. در آغاز حکم‌روایی سلطان حسین بایقرا به منصب امارت دیوان اعلی
یا مُهرداری حضور؛ سپس به وزارت رسید. سلطان در همه امور با وی مشورت می‌کرد
و بدون نظر او به هیچ کاری نمی‌پرداخت و امیر علی شیر نوایی به لقب (افتخاری)

مقرب حضرت سلطان نایل گردیده و جاه و عزت فراوان یافته بود. نوایی پس از استعفا از مشاغل درباری و وزارت به کسب دانش و مطالعات ادبی و تألیف کتب و نظم اشعار و تربیت ارباب فضل و کمال پرداخت. با این همه تا پایان عمر بر سلطان حسین بایقرا نفوذ فراوان داشت؛ چنان که بایقرا بر اثر رای و تدبیر او توانست بر تمامی نقاط خراسان، ماوراءالنهر و فارس تسلط یابد. علی شیر هم چنان در کمال عزت و احترام در دربار سلطان حسین می زیست. تشویق و ترغیب علی شیر نوایی در پیشرفت و کمال نقاشی و خطاطی، هنر موسیقی، نویسندگی و شاعری، تذهیب کاری و ریاضیات و حرفه های زرگری، سفالی، خیاطی و جز آن ها در دوره تیموریان هرات تأثیر فراوان داشته و نوایی در برابر حوادث روزگار پناهگاه خوبی برای هنرمندان بود. اغلب شاعران و نویسندگان روزگارش به مدح او پرداخته و آثارشان را برای او پیشکش کرده اند.

همچنان نوایی ۳۷۰ بنای خیریه از جمله مدرسه، کتابخانه، پل، خانقاه، مسجد، بنای مقابر و مزارات، شفاخانه، کاروانسرا، گرمابه و یک نهر بزرگ به طول هفتاد کیلومتر از توس تا مشهد اعمار کرده است. از آبادانی های مشهورش می توان از نهر اخلاصیه واقع انجیل، خانقاه اخلاصیه، شفائیه که در آن طب و حکمت می آموختند، نظامیه هرات، مسجد جامع امیر علی شیر، دارالحفاظ و ترمیم مسجد چهارسوق هرات و بازسازی مسجد جامع هرات نام برد.

امیر علی شیر نوایی در سال ۹۰۶ ه. ق. در شهر هرات وفات یافت. دولتشاه سمرقندی، همام الدین خواندمیر و سام میرزاد و نویسندگان معاصر و هم عصر امیر، در مورد او نوشته اند و در حبيب السیر، روضة الصفا، بهارستان جامی و مقدمه سنگلاخ و دیگر آثار آن دوره آمده است. امیر علی شیر مردی بوده است وارسته، بلند همت، بذله گو، علم دوست، عاشق و دلباخته دانش و هنر.

بیشتر اوقاتش را به مطالعه و تحقیق و تألیف و تصنیف و یا مجالست و مباحثه با دانشمندان، عرفا و شعرا مصروف می داشته و حتی شب ها در کنار بالینش تا صبح شمع می سوخته و دوات و قلم و کاغذ حاضر داشته تا اگر بیدار شود و معنی و مطلبی به خاطرش برسد، یاد داشت کند.

به گفته صاحب قاموس الاعلام، کتابخانه بی نظیری در هرات فراهم آورده بوده که در آن به روی عموم دانشجویان و پژوهنده گان دانش گشوده بوده است و یکی از کسانی که از آن کتابخانه بهره وافر برده خواندمیر مؤرخ شهیر می باشد. نوایی به علم و ادب، کتاب و هنر علاقه داشته و ثروت بی کرانش را در راه تهیه

کتاب و تألیف آثار تازه و یا اعمار مدارس و مساجد و گردشگاه‌های عمومی مصرف می‌کرده است.

پیوسته عدهٔ کثیری از خطاطان، خوش‌نویسان، مصوران و صحافان نامدار در کتابخانهٔ امیر علی شیر نوایی مشغول نسخه برداری از کتب نایاب بوده‌اند و گروهی از دانشمندان و نویسندگان نیز با مساعدت مالی و معنوی امیر به تألیف و تصنیف آثار تازه اشتغال داشته‌اند.

امیر علی شیر نوایی پس از فراغت از تحصیل با گذشت اندک زمانی در سن ۳۵ ساله گی از سمرقند به هرات رفته (۸۷۶ هـ.ق.) و مدت سی سال تا (۹۰۶) هـ.ق. در دستگاه سلطان حسین بایقرا به شغل دیوانی اشتغال داشته، و در طی این سی سال توفیق یافته است بیش از شصت هزار بیت شعر بسراید و بیش از سی جلد آثار منثور و منظوم تألیف و تصنیف کند.

امیر علی شیر به زبان مادری خود ترکی چغتایی علاقهٔ وافر داشته و با اطلاعات نسبتاً وسیع و عمیق در زبان و ادبیات دری، می‌کوشید که زبان مادری خود ترکی چغتایی را نیز رشد و وسعت بخشد به همین منظور به تألیف و تصنیف آثار متعدد و برجسته دست یازید و در کار خود توفیق یافت. آثار دری امیر علی شیر محدود است و دیوان غزلیات و یک قصیده و تعدادی نامهٔ دری از امیر به جا مانده است. او در آثار فارسی - دری اش تخلص «فانی» را برگزیده است.

امیر علی شیر نوایی (فانی) از ترکان دری‌زبان است. نیاکانش همه از بزرگ‌مردان چغتایی بوده‌اند و خود او گذشته از این که به شعر دری عشق می‌ورزید، به زبان و ادبیات دری عاشقانه و صادقانه خدمت می‌کرد.

آثار امیر علی شیر نوایی

الف: خمسه ۱- حیرت‌الابرار ۲- فرهاد و شیرین ۳- لیلی و مجنون ۴- سد سکندری ۵- سبعة سیاره

ب) دیوان‌ها ۶- غرایب الصغر ۷- نوادرالشباب ۸- بدایع الوسط ۹- فوائد الکبیر
ج) آثار دیگر ۱۰- تذکرهٔ مجالس النفایس ۱۱- سراج المسلمین ۱۲- اربعین منظوم
۱۳- نظم الجواهر ۱۴- محبوب القلوب ۱۵- تاریخ ملوک عجم ۱۶- نسائم المحبه
۱۷- تاریخ انبیا ۱۸- رسالهٔ عروضیه ۱۹- خمسة المتحیرین ۲۰- محاکمة اللغتين
۲۱- منشآت ترکی ۲۲- قصهٔ شیخ صنعان ۲۳- مفردات در فن معما ۲۴- مناجات نامه
۲۵- میزان الاوزان ۲۶- مثنوی لسان الطیر ترجمهٔ منطق الطیر شیخ عطار ۲۷- حالات

پهلوان محمد ابوسعید ۲۸- حالات سید حسن اردشیر ۲۹- ترجمه نوحات الانس ۳۰-
ترجمه نثر اللالی ۳۱- بدایع اللغه.

نمونه کلام امیر علی شیر نوایی

آمد بهار دلکش و گل‌های تر شگفت
دل از صباخت رخ خوبت گشاده شد
می‌آید از گل چمن عشق بوی خون
گر خنده زد ز گریه چشم عجب مدان
ساقی بهار شد، قدحم ریزلب به لب
زان نخل ناز خنده به عشاق و وصل نی
دلها از آن نشاط ز گل بیشتر شگفت
مانند غنچه‌یی که به وقت سحر شگفت
گویا که غنچه‌هاش ز خون جگر شگفت
چون ابر اشک ریخت گل تازه بر شگفت
خاصه که از شگوفه چمن سر به سر شگفت
همچون گلی که از شجر بی‌ثمر شگفت

فانی عجب مدان اگر آن گل شگفته است
از اشک ابر سان تو نشگفت اگر شگفت

ذواللسانین: امیر علی شیر نوایی به دو زبان ترکی و دری شعر می‌سرود،
بنابر آن به شاعر ذواللسانین ملقب گردید.

تذکره الشعراء: این کتاب شرح حال قریب ۱۰۵ تن از شعرای دری‌زبان
را در بر دارد. دولت‌شاه بن علاء الدوله سمرقندی از امیر زاده گان و رجال و اعیان و
پدرش از ندمای شاه‌رخ و خود در هرات از مقربان ابوالغازی سلطان حسین و امیر علی
شیرنوایی و معاصر مولانا جامی بوده است و اسم و مدح و فضایل هر سه تن را در
اواخر این کتاب آورده و این تذکره را به نام علی شیر کرده؛ زیرا تألیف آن به تشویق
و پشتیبانی این وزیر دانشمند بوده است.

حبیب السیر: حبیب السیر تاریخ عمومی معروفی است که غیاث‌الدین بن همادالدین
خواند میر تألیف کرده که وقایع را از ابتدای تاریخ بشر تا (۹۳۰) هـ. ق. آورده، که در
سه جلد می‌باشد و به مناسبت احتوای تفصیل اوایل کار و شرح سلطنت شاه اسماعیل
که مؤلف معاصر او بوده است دارای اهمیت است.

بهارستان: بهارستان اثری است که جامی آن را برای پسرش یوسف ضیاءالدین تألیف
کرده است و به سبک گلستان مرکب از حکایات لطیف و نکات ظریف است و اشعار
ملیح نیز دارد و ذکر شماره‌یی از شعرا و فضلا در آن آمده است.

بخوانیم و بدانیم

۱- امیر علیشیر نوایی به تاریخ هفدهم رمضان المبارک سال ۸۴۴ هـ. ق. در هرات تولد شد.

۲- نوایی بیش از ۳۰ کتاب را به زبان‌های ترکی و دری به رشته تحریر درآورد.

۳- نوایی در راه تهیه کتاب، تألیف و تصنیف، اعمار مساجد و مدارس، شفاخانه‌ها، حفر چاه‌ها، اعمار پل‌ها، باغ‌ها و گردشگاه‌های عمومی توجه جدی مبذول داشته است.

درست بنویسیم

• هرگاه حرف آخری واژه «ی» باشد، در پیوند با پسوندهای زیرین باز هم در میان واژه و پسوند یک «ی» علاوه می‌شود، که این «ی» همیشه با پسوند بعدی باید به صورت پیوسته نوشته شود؛ مانند:

• پسوند تنکیر «ی» صوفی + ی = صوفی‌یی، کابلی‌یی، شادی‌یی.

• پسوند صفت نسبتی «ی» دایکندی + ی = دایکندی‌یی، دوشی‌یی.

• هرگاه حرف پایانی واژه «ی» باشد، در پیوند با پسوندهای زیرین حرف دیگری در میان آن‌ها علاوه نمی‌شود؛ اما همیشه با این پسوندها به صورت پیوسته نوشته می‌شود؛ مانند:

• پسوند جمع «ان»: مفتی + ان = مفتیان، گردیزیان، منطقیان

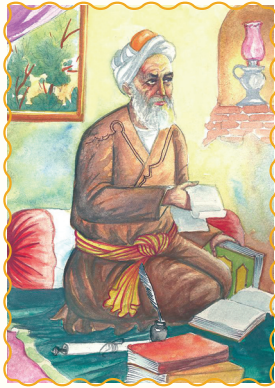
• پسوند جمع «ها» کشتی + ها = کشتی‌ها، بلندی‌ها، سادگی‌ها

• پسوند اسم معنا «ی» صوفی + ی = صوفیی، حاجیی

• هرگاه حرف آخری واژه «ی» باشد، در پیوند با پسوند تصغیر «ک» میان واژه و پسوند یک «گ» علاوه می‌شود، که همیشه با نشانه تصغیر باید به صورت پیوسته نوشته شود؛ اما با اصل واژه نمی‌پیوندد؛ مانند: گادی گک، گدی گک، خانه گک.

کار گروهی و سخنرانی

- ۱- شاگردان به چند گروه تقسیم شوند و پیرامون شخصیت و کارنامه‌های امیر علی شیر نوایی به بحث و گفتگو پردازند؛ سپس از هر گروه یک نفر مقابل صنف آمده و نتیجه را به دیگران انتقال دهد.
- ۲- یک تن از شاگردان در برابر صنف آمده در باره آثار نوایی به همصنفی‌های خود معلومات دهد.
- ۳- در مورد تصویر مقابل سخنرانی کنید.

مولانا نور الدین عبدالرحمن جامی

املا و نگارش

- ۱- متنی را که معلم گرامی به خوانش می‌گیرد به صورت املا در کتابچه‌های تان بنویسید.
- ۲- با استفاده از پسوند تنکیر (ی) چند واژه خارج از واژه‌های درس «درست بنویسیم» بنویسید.

خود آزمایی

- ۱- امیر علی شیر در اشعار ترکی و دری خود کدام تخلص‌ها را به کار می‌برد؟
- ۲- پنج اثر عمده نوایی را نام ببرید.
- ۳- نوایی در چند ساله‌گی به تحصیل و در چند ساله‌گی به سرودن شعر آغاز کرد؟
- ۴- نوایی در کجا تولد شد: الف: در سمرقند ب: در هرات ج: در دوشنبه د: در کابل
جواب درست را حلقه کنید:

کار خانه‌گی

- ۲- علاوه بر خمسه نوایی دیگر از کدام خمسه‌های شاعران آگاهی دارید، نام ببرید.
- ۳- این بیت را به حافظه بسپارید:
گرتو می‌خواهی مسلمان زیستن نیست ممکن جز به قرآن زیستن
اقبال
- ۴- متن کامل درس بعدی را خوانده و برای معرفی آن در روز آینده آماده‌گی بگیری.

درس امروز توسط یک تن از شاگردان طوری معرفی شود که تشریحاتش جواب گوی پرسش‌های زیر باشد.

۱. شراب چیست؟
۲. شراب به کدام قسمت‌های بدن انسان ضرر دارد؟
۳. معضلات اجتماعی و اقتصادی الکل در چیست؟

اضرار مشروبات الکولی (شراب)

یکی از گناهان کبیره در شریعت اسلامی، نوشیدن مشروبات الکولی است. خداوند متعال در قرآن کریم می‌فرماید: ترجمه: «ای کسانی که ایمان آورده اید! شراب و قمار و بت‌ها و تیرهای قرعه، پلید و از عمل شیطانند؛ پس از آن‌ها دوری گزینید، باشد که رستگار شوید. همانا شیطان می‌خواهد با شراب و قمار میان شما دشمنی و کینه ایجاد کند و شما را از یاد خدا و از نماز باز دارد؛ پس آیا شما دست برمی‌دارید؟ سوره مائده/ آیت ۹۰ - ۹۱»

با خواندن این آیات متبرکه، سؤال مطرح می‌شود که شراب چیست، برصحت انسان چه ضرر دارد، ساینس جدید درباره آن چه می‌گوید؟

شراب یکی از زیانبارترین مواد مخدر برای صحت و سلامتی است. نخستین اثر زیان آور الکل متوجه مغز و سیستم اعصاب مرکزی انسان است. نوشیدن نوشابه‌های الکولی در ابتدا موجب نوعی آرامش کاذب و افراطی می‌گردد؛ ولی پس از مدتی اثرات واقعی آن از جمله: ناهماهنگی در حرکات عضلات، اختلال در تصمیم‌گیری، آسیب اعمال حرکتی و مهارتی، کندی فعالیت‌های دماغی و فکری، تشدید حالت تهاجمی و پرخاشگری، درهم و برهم حرف زدن، سوزش قلب، پرحرفی، دوتا دیدن اشیا و افراد، ضعف قرنیه و اعصاب چشم به ظهور می‌رسد.

بزرگترین خطر الکل آن است که سیستم اعصاب انسان را به تدریج معتاد می‌سازد؛ زیرا مقداری که در مرحله اول حالت نشئه را به بار می‌آورد، در دفعات دوم و سوم اثر مطلوب نمی‌بخشد و برای به دست آوردن همان حالت اولی، شخص غلط فکر می‌کند